

VI. Alte traduceri contemporane

VI.1. *Cartea Psalmilor* – Liviu Pandrea (1993)

Preotul greco-catolic Liviu Pandrea e încă unul din cei care au tradus *Psalmii* în varianta ebraică, în ultimele două secole. Spre deosebire de versiunile confracților Ioan Vasile Botiza – bazată pe *Biblia* de la Ierusalim – sau Tertulian Langa, pe ediția TOB (Birtz 2013: 63), traducerea lui Pandrea e una de „autentic poliglot” (*ibidem*: 62), la care lucrează 45 de ani³⁹¹. În prefața ediției din 1993, autorul critică sever (oarecum, cu o tentă de polemică interconfesională) ediții nementionate ale *Psaltirii* – citând soluții nu departe de cele sinodale ortodoxe, pe care le califică drept „răstălmăciri, adevărate perle de ineptie și incompetență”, ce „aduc o incalificabilă înjosire textului inspirat și o batjocorire, în românește, a cuvântului lui Dumnezeu” (Pandrea 1993: v). În ciuda acestei vehemențe, nici traducerea sa nu este – vom vedea – reperul perfect. Merită consultată însă, ca mărturie credibilă pentru textul ebraic, și, uneori, pentru intuițiile corecte³⁹².

Pandrea spune în prefață (*ibid.*: vi) că, pe lângă originalul ebraic, s-a ajutat și de 22 de traduceri diferite, în 6 limbi. În

³⁹¹ A scris și 2.000 de pagini (nepublicate) de comentarii exegetice, care ar lămurii unele din opțiunile sale.

³⁹² Vezi exemplul Ps. 118/119,131, la cap. VI.5.

cazul Ps. 21/22,18 („*străpuns-au* mâinile mele și picioarele mele”³⁹³) se vede că nu ezită nici să ocolească Textul Masoretic, pe care îl socotește, în general, de autoritate.

Spune, pe de o parte, că Psalmul 9 e divizat „greșit” în două părți distincte de Textul Masoretic, fiind unul alfabetic, inițial unitar – dă chiar literele ebraice corespunzătoare fiecărui verset. Pe de altă parte, îl împarte totuși în 9A și 9B. Păstrează *Sefer Tehilim* ca subtitlu al cărții, copiază termenul cultic *Selah* și chiar împărțirea în strofe, pentru a fi mai aproape de stilul originalului ebraic – dă inclusiv note de subsol de explicare a unor aspecte ale cultului Templului (precum dansul, din Ps. 150). Pe de altă parte, reține și împărțirea în catisme, iar numerotația e dublă. E vorba deci de o abordare hibridă, diferită de cea obișnuită în spațiul cultic ortodox, în înțelegerea noțiunii de „cuvânt al lui Dumnezeu”.

În parte, nemulțumirea pentru limba unor pasaje din *Psaltirile* curente venea și din sensibilitatea catolică, în virtutea căreia era înclinat spre neologismele latinizante³⁹⁴.

Psaltirea sa poate că răspunde unor cerințe estetice confesionale, dar comite derapaje de la acea limbă firească, pe care o reclamă: folosește în Psalmi (nu doar în explicațiile introductive, unde găsim neologisme precum: *conversiune, glorificare* etc.) *a adora, a conjura, arbori, monștri, eternă, a revela, acompaniament, a oprima, sperează* (deși are și *nădăjduiește*).

Că folosește, de pildă, *spirit* în loc de *duh* era previzibil, dar când traduce în 142,1 *întru fidelitatea ta*, pentru יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

³⁹³ Vezi discuția de la cap. V.6.1.

³⁹⁴ Între tradiția biblică românească ortodoxă și cea catolică se poate constata de altfel această diferență: ortodocșii tind să lase textul mai puțin finisat, mulțumindu-se cu o exprimare mai puțin explicită, din teama de a nu strica mai mult traducerea, în timp ce catolicii (oarecum, mai aproape de protestanți) preferă un text românesc mai lizibil, chiar dacă uneori comit greșeli în încercarea de a clarifica și stiliza.

ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, nu împrumută din latină, unde e peste tot *in veritate tua*, ci transpune sensul lui אֱמוּנָה *credibilitate/(credințioșie – Psaltirea BOR 1957)*, oarecum lămurind pe ἀλήθεια (*adevăr – Psaltirea de linie 1914*).

Ține la clarificarea unor detalii faunistice sau botanice (*șafani* în 103/104,18, *șacali*, în 43/44,20³⁹⁵, *palmier*, în 91/92,13³⁹⁶), însă are pretenția de a transpune în registrul simplu curent (sau chiar într-unul precis-neologizant) orice element ambiguu, chiar și limbajul simbolic aproape încifrat din Ps. 67/68,14 – versetul pentru care critica traducerile anterioare.

Iată varianta pe care o propune:

Liviu Pandrea	Textul Masoretic
În timp ce voi dormi-ați pe la turmele voastre,	אִם-תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתַיִם
lată sosit-a pacea, în zbor de porumbiță	בְּנִפְי יוֹנָה נְחַפָּה בְּכֶסֶף וְאַבְרוֹתֶיהָ
Belșug și pradă multă, de străluceau cu toții, De aur și argint.	בְּיִרְקַרְק חֲרוּץ

Poate versiunile sinodale nu sunt la fel de limpezi, dar nici nu se poate spune că se depărtează de textul grec.

³⁹⁵ *Cu șacalii-n pustiu* (בְּמִקוֹם תַּיִם). Cornilescu avea: *în locuința șacalilor*. Nova: *in loco vulpium*; Vulgata: *in loco afflictionis*; Vulgata juxta hebraeus: *in loco draconum*; KJV: *in the place of dragons*; Luther: *Drachen*; Segond: *chacals*; Darby: *jackals*.

³⁹⁶ *Tamar, palma/תְּמָר/φῶνιξ/ palm tree/ palmier/ Palmbaum*. Aristia: *fenice*; Keller-Stefanide: *finicultr*; Ieronim Voruslan: *finicul*; Mayer (1867-1871): *palma*; Nitzulescu (1874-1921): *palmieruț*; Cornilescu, Galaction, Nicodim: *finicul*.

1914: *De ați dormi în mijlocul hotarelor, aripile porumbiței sunt cu argint poleite, între umerile ei cu strălucire de aur.*

ἐὰν κοιμηθῆτε ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων πτέρυγες περιστερᾶς περιηργυρωμέναι καὶ τὰ μετάφρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσοῦ

1957: *Dacă veți dormi în mijlocul moștenirilor voastre, aripile voastre argintate vor fi ca ale porumbiței și spatele vostru va străluci ca aurul.*

Iată cât de diverse au fost soluțiile date aici de alte traduceri bazate pe ebraică:

Aristia – 1859: *Chiar și-n mijlocul vetrei de v-ați fi culcat (tot ați fi fost ca) aripele unei columbe argintii împregiur, și penele căria (sunt împregiur aurite) cu aur palid sufflate.*

Keller-Ștefanide – 1863: *Când v-ați odihnit între cirezi de vite; atunci erea ca aripile porumbului, îmbrăcate în argintu, și a căroru aripe de colore aurii.*

Vechiul Testament – 1867 și Biblia Iași – 1871: *Când jaceți între staule, sunteți ca ale porumbului aripe, acoperite cu argint, și ca penele lui, cu o colore strălucitoră verde-auriu.*

Nitzulescu – 1921: *Când v-ați odihnit în staulele voastre, strălucind ați fost ca aripele argintii ale porumbului, și ca penișul său, ce bate în verde și aurii.*

Calomira de Cimara – 1922: *Dacă ați dormi printre adăpători, aripele porumbiții ar fi poleite cu argint, și penele ei cu galben aurii. Și explică în subsol că Israel e porumbița, care în sud strălucește în soare, iar prin răbdare totul va fi de aur. (Și Dosoftei dădea, de altfel, în notă că porumbița e Biserica).*

Cornilescu (poate cea mai seacă traducere): *Pe când voi vă odihniți în mijlocul staulelor, aripile porumbelului sunt*

acoperite de argint și penele lui sunt de un galben auriu.

Galaction/Radu: *O, de-ați rămânea tihniți lângă vetrele voastre! Doar și aripile porumbiței sunt îmbrăcate cu argint și penele ei cu aur strălucitor!*

GBV: *Cu toate că vă odihniți în mijlocul staulelor, veți fi ca aripile porumbiței acoperite de argint, și ale cărei pene sunt ca aurul străveziu. Dă în subsol o trimitere interesantă la 104/105,37: A scos pe poporul Său cu argint și cu aur.*

NTR: *Chiar în timp ce voi vă odihniți la stâne aripile porumbelului sunt acoperite cu argint și penele lui cu aur sclipitor. Și, în nota de subsol: stâne poate fi focuri (de tabără sau de sat). Mai jos, la 31/30, se recunoaște de altfel că „sensul versetului în ebraică este nesigur”. Atunci cum se poate baza pe el?*

New International Commentary (Declaisé/Jacobson/Tanner 2014: 531) spune chiar despre acest verset, ca și despre cel de mai jos, cu *taurii* și *argintul* (67,31/68,30), că pasajul privind *porumbița* și *stânele* (în grecește, *moștenirile*) ar fi mai sigur să fie lăsat netradus. În ambele pasaje e vorba evident de un limbaj alegoric, potrivit pentru un pasaj de încheiere, înainte de pauza în cântarea psalmului (διάψαλμα).

În general, și în traduceri occidentale, *porumbița aurită* e înțeleasă fie ca o statueta luată ca pradă, fie ca simbol al poporului Israel. Teodosie Snagoveanu explică, în teza sa (1999: 136, 278), citându-l pe Isidor Onciul, că „aripile porumbiței își schimbă culoarea, expuse la soare”, în zona Țării Sfinte. De aici oscilația între *argint*, *aur* și chiar nuanța *verzuie* (χλωρότης).

Una din variante ar fi deci: „Porumbița Mea e prețioasă ca aurul, voi lupta Eu pentru ea, chiar când ea doarme”. Interpretarea lui Pandrea, *porumbița* = *vestitor* este, desigur, încă o interpretare din cele plauzibile, dar până una-alta, e doar una impresionistă. E drept, unele soluții date ne fac să îl suspectăm de oarecare intuiție în traducerea textului biblic,

dar altele, mai puțin. Găsim multe opinii personale amestecate ici-colo în versiunea sa, în încercarea de a lămuri totul. În 103,27(26)/104,26 avem *monstrul cel mare*, care *zburdă* (cum spune și Pișculescu). Chiar dacă e mai ușor de tradus așa din ebraică, oare spre aceasta să trimită *phanopoeia* Psalmului?

Pandrea dă, mai inteligibil pe românește, *mână uscată*³⁹⁷ în 136/137,5: *Uscată să fie dreapta mea*, o altă lecțiune posibilă (Cheyne 1904: 211) în loc de generalul *uitată*, deși majoritatea traducerilor țin cont de context – care se referea la cântarea cu vocea și mâna la instrumente, în țara străină.

În 136/137,8 nu acceptă însă lecțiunea în pasiv, *destinată pustiirii* (הַשְׁוִדָּה) ³⁹⁸, care ar fi acoperit și grecesul *ταλαίπωρος* (*nenorocită* – *Vulgata: misera*), ci se oprește la *pustiitoare* (הַשְׁוִדָּה)/(*Nova: devastans*): *O, pustiitoare cetate a Babilonului*.

În 145,3, traduce interpretativ *בְּבִן־אֶדָם* ca: *fiu al lutului*, evitând soluția de contact cu greaca și latina *Fiii oamenilor* (LXX: *υἱοὺς ἀνθρώπων* / *Vulgata: in filiis hominum*/ *Nova: in filio hominis*), înțelegând în loc de *אֶדָם*, *om/oameni/Adam*, *הַמִּדְבָּר* *pământ, sol*.

Psalmul 150 ilustrează elocvent modul cum Pandrea adaptează ebraismele biblice și stilul *Psaltirii*, în limbajul curent românesc – versiunea lui părând un fel de încercare de accesibilizare a celei sinodale ortodoxe.

³⁹⁷ Ca în *New American Bible with Revised Psalms* (NABO) – 1991.

³⁹⁸ Cf Bratchert/Reyburn 1991: 1117, Alter 2007: 475 și Cheyne 1904: 212.

Ps. 150

Versiunea IBMBOR	Liviu Pandrea	Nova
<p>Lăudați pe <i>Domnul</i> (1914 <i>Dumnezeu</i>) întru sfinții lui; lăudați-L pe El întru tăria puterii Lui. Lăudați pe El întru puterile Lui ; lăudați-L pe El după mulțimea slavei Lui. Lăudați pe El în glas de trâmbiță ; lăudați-L pe El în <i>Psaltire</i> și în alăută. Lăudați-L pe El în <i>timpane</i> (1914 <i>tâmpină</i>) și în horă ; lăudați-L pe El în strune și organe. Lăudați-L pe El în chimvale bine răsunătoare; lăudați-L pe El în chimvale de strigare. Toată suflarea să laude pe Domnul.</p>	<p>Lăudați pe Domnul în sfânt templul Său, Lăudați-L întru măreția cerului Său. Lăudați-L pentru minunatele Sale fapte, Lăudați-L după necuprinsa sa maiestate, Lăudați-L pe El în glas de trâmbiță, Lăudați-L în sunete de harfă și chitară. Lăudați-L bătând timpanele și-n hora evlaviei*, Lăudați-L în armonii de strune și de flaut. Lăudați-L în chimvale sonore, Lăudați-L pe El în chimvale de praznic. Toată suflarea să laude pe Domnul: Pe Domnul lăudați-L * ...dansuri sacre (...) așa cum se executau în cultul templului</p>	<p>Laudate Dominum (TM לְאֱל) in sanctuario eius (Vg. in sanctis eius;TM בְּקִדְשׁוֹ), laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in magnalibus eius (Vg. in virtutibus eius), laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate eum in sono tubae, laudate eum in psalterio et cithara, laudate eum in tympano et choro, laudate eum in chordis et organo, laudate eum in cymbalis benesonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis: omne quod spirat (Vg. omnis spiritus; TM כָּל הַרְּשָׁפִים), laudet Dominum.</p>

VI.2. Versiunea Pișculescu-Radu (1929, 1938)

Grigore Pișculescu (Gala Galation) repeta, la începutul secolului XX, ideea lui Coresi din XVI: „Toate popoarele și toate limbile care se află azi pe reale căi de propășire au *Biblia* lor. Noi nu avem până azi o Bible românească, egală în temeiuri și în cinste științifică, cu *Bibliile* popoarelor culte!”. Totuși, atât în argumentarea programului său traductologic, și în alte considerații despre textul *Scripturii* – la care îl preocupă unele nuanțe de detaliu, intraductibile –, Gala Galaction pare că e preocupat mai mult de rațiunile estetice. „Traducerile biblice românești, câte se aflau, erau depășite de limba națională, ridicată pe culmi de Eminescu, Odobescu, Hașdeu, Coșbuc... De atunci și din aceste pricini s-a ivit în mine râvna de a vedea în mâna poporului românesc o *Biblie* scrisă într-o limbă limpede și frumoasă³⁹⁹”. El venea de altfel în domeniul traducerii biblice mai mult cu talentul scriitoricesc – căci în privința limbilor ebraică și aramică, care îl interesau, se baza pe competența altora, așa cum reiese și din analizele presărate în *Jurnalul* său. De asemenea, se pare că îi scăpau anumite subtilități ale teologiei biblice, fiind ușor sedus de către argumentele protestante în domeniu.

Fascinat de succesul lui Luther, Grigore Pișculescu crede că acesta s-ar fi datorat limbii literare folosite (Galaction 1930: 200), de aceea se simțea chemat, în calitate de scriitor (Gala Galaction), să contribuie la „o bună traducere” pe care o înțelegea ca fiind „fidelă și literară”, cu „un stil frumos și cu cuvinte alese” (*ibidem*: 201). Nu era mulțumit cu o simplă

³⁹⁹ C. Demetrescu Pan, *De vorbă cu Gala Galaction*, în *România*, 15 martie 1938, p. 2, *apud* Cunescu 1969: 313.

tălmăcire, ci voia în același timp o „reînflorire a *Bibliei*” (Galaction 1973: 239).

Mitropolitul Athanasie Mironescu i-a repetat, în esență, reproșurile lui Andrei Șaguna pentru Heliade Rădulescu, atrăgându-i atenția că limba *Bibliei* nu trebuie reînnoită (1929: 470), nici „nu e nevoie de retraducere, ci de revizuire” (*ibidem*: 474). Pentru Mironescu, pornirea de „a schimba fără trebuință cuvintele” *Psaltirii* naționale, mai ales a fragmentelor des folosite în cult, era un semn al carențelor de experiență liturgică ale lui Pișculescu – altfel, acele cuvinte „i s-ar fi întipărit în inimă”⁴⁰⁰.

Pe de o parte, îi critică stilul interesant doar pentru „snobi”, adaosurile fără rost, „vorbele păsărești” (*idem* 1931: 656) și faptul că, din „încredere prea mare în sine” „vrea cu orice preț a inova”⁴⁰¹. Pe de altă parte, semnalează că versiunea Pișculescu-Radu, din neînțelegere, „alterează cuvinte alegorice sau mistice” (*idem* 1931: 655) din *Psaltire*, pe care astfel „în multe locuri au desfigurat-o”.⁴⁰² La aceasta, Gala Galaction îi răspunde sec că este deja „un nume literar” (Galaction 1930: 200), în timp ce afirmațiile mitropolitului sunt „părerea lui”.

⁴⁰⁰ Mironescu 1929: 471. „Ne arde inima când citim de preoții noștri evraiești cum au strâmbat psalmii cei mai des citați în biserică”, mai reproșa Mironescu, nemulțumit că *Psaltirea* nu mai era de recunoscut în forma dată de Gala Galaction.

⁴⁰¹ *Idem*, 1929: 473. Or, „această patimă nu trebuie să molipsească limba tradițională a Sf. Scripturi și mai ales a *Psaltirii*, cartea cel mai des întrebuințată în biserici.”

⁴⁰² Stilul și numărul obiecțiilor lui Mironescu creează, ca și în cazul Cornilescu, o anume o impresie de inadecvare, ca mentalitate, a autorului în raport cu sarcina traducerii biblice: pare că ar vrea să fie prea mult *autor* – ceea ce pe ansamblu scade încrederea în *traducerea* sa.

Mironescu exemplifica, printre altele: „mă pune *să stau*” în loc de „mă pune” (17,36/18,34)⁴⁰³ sau „cel ce înveți mâinile mele la *iscusița* războiului”, în loc de „...înveți la războiu”, ca la 1914 (17/18,37)⁴⁰⁴ – noi am putea adăuga și: „întoarce de la mine privirea ta *plină de mânie*” (38,18/39,14)⁴⁰⁵; „să nu mă *izbească* piciorul celui îngâmfat” (35,11/36,12)⁴⁰⁶; „umbliu frânt în două” (37,6/38,7)⁴⁰⁷; „O, de-ați rămânea tihniți lângă vetrele voastre” (67/68,14).⁴⁰⁸

⁴⁰³ LXX: ὁ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστῶν με. TM: יְנִי עֲמִידָה בְּיַמֵּי מִדְּבָר. De fapt, e vorba de forma de hifil imperfect (pers. III sg., plus sufixul pronominal pers. I sg.) a verbului יָמַד, *a sta*, de aceea Pișculescu/Radu, în loc de literalul *mă face să stau*, traduc *mă pune să stau*, vrând să folosească și pe *mă pune* din traducerea anterioară și dând astfel senzația că adaugă balast textului.

⁴⁰⁴ LXX: διδάσκων χειράς μου εἰς πόλεμον. TM: מְלַמֵּד לְיָדַי לְמַלְמָה. O situație asemănătoare, și în 143/144,1, unde avem LXX: ὁ διδάσκων τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον; TM: מְלַמֵּד לְמַלְמָה יְדַיִן בְּבַבְבָּא. Iar ediția Galaction introduce adăugirea: „înveți degetele mele *să îndure* războiul”.

⁴⁰⁵ TM are: מְנִי מִפְנֵי הַיָּדַי, deci, literal – *fii orb față de mine* (cf. Is. 61,10). Cornilescu sugerase: *Abate-ți privirea de la mine* (de la Keller 1863 – *întoarce-ți ochii*), în timp ce, în mod ciudat, Pandrea face o traducere liberă în aceeași direcție ca Pișculescu/Radu – *Mânia Ta întoarce-o de la mine*. De ce oare însă această încărcare a textului, ca și cum ar fi așa de clar că e vorba de mânie și nu de simpla acribie? LXX avea *ἀνεξ μοι* (de unde, în *Psaltirea* de linie 1914, era doar: *slăbește-mă*).

⁴⁰⁶ TM: הַיָּדַי לְגַלְגַּלֵּי רַגְלִי אֲנִי בְּלִבִּי – corespunde cu LXX (μὴ ἐλθέτω μοι πούς ὑπερηφανίας) și cu traduceri latine: *non veniat mihi pes superbiae*. *Psaltirea* de linie 1725 dădea: *Să nu-mi vie mie piciorul mândriei*. Nu e sigur însă că *piciorul celui mândru* (sau *al mândriei*) „izbește”, în sensul de „șut”, ci imaginea poate avea alte sensuri – de pildă, apropierea fizică a asupritorului.

⁴⁰⁷ TM: נִעְוִיתִי – Pișculescu/Radu încearcă să redea nuanța pasivă a nifalului, pentru verbul עָוָה, *a face strâmbătate: a fi strâmbat*. Cornilescu are: *sunt gârbovit*, iar *Psaltirea* de linie dă: *chinuitu-m-am*, după aoristul din LXX: *ταλαιπώρησα*. Verbul grecesc *ταλαιπωρέω* (*a suferi, a se osteni*)

În multe alte locuri, traducerea vrea să fie în același timp și o explicare pe înțelesul tuturor, renunțând la fidelitate, oriunde textul sună ambiguu.

Gala Galaction încearcă să aducă un plus de poezie prin cuvinte pe care le-ar fi presărat în textele sale ca scriitor: *nă-prasnă, restriște, clic, orcan, mâzgă, răzlețiți* etc. În același timp respinge, în unele locuri, poezia pe care o avea de la sine textul sursă. De pildă, în loc de *minciună e calul* (cum am văzut că reda versiunea din 1651), adaptează, plat, *calul e neputincios* (32/33,17) – după Segond: *impuissant*.

Tot de acolo ia, probabil, *instrumentul cu zece coarde* (91,3/92,4)⁴⁰⁹, ca și Cornilescu în 1920, dacă nu chiar de la acesta, cum face, se pare, cu *planuri*, în 32/33,11⁴¹⁰.

Grigore Pișculescu enunță, ca răspuns la acuzele mitropolitului Mironescu, o teorie personală dură împotriva

apare în Iac. 4,9, cu sensul de *a se plânge*, iar nifalul lui נַחַם se mai găsește în Is. 21,3, cu referire la o femeie care naște – în nici unul din acele contexte nu s-ar potrivește însă riscantul și colocvialul *a fi frânt în două*.

⁴⁰⁸ Se adaugă *o*, presupunându-se că מַחַם ar exprima o dorință – dicționarele ilustrează de regulă această nuanță exclusiv cu Ps. 81,9, unde în LXX corespunde de asemenea ἐάν, care nu ar justifica o asemenea traducere.

⁴⁰⁹ E o diferență aici între Textul Masoretic: וְעַל־יְעֹשֶׁר וְעַל־יַבֵּל (in *decachordo et psalterio* – Nova) și Septuaginta: ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ (in *decacordo psalterio* – Vulgata). La traducerea „din jidovește” de la 1651 se păstra *în zece strune a Psaltiriei*, deși circulau deja atunci King James Bible – 1611 (*upon an instrument of ten strings*) sau Biblia Gdanska – 1633 (*na instrumentie o dziesięciu strunach*). Aristia și Ieronim Voruslan, dar și Keller-Stefanide, au ocolit neologismul, alegând: *cu organ zececordiu*, respectiv *cu lăută cu zece coarde*, și abia William Mayer îl impune, în 1867, pentru *Bibliile Britanice* ulterioare.

⁴¹⁰ Traducere prozaică pentru מְחַשְׁבוֹת/λογισμοί/*cogitationes* (redat de Aristia și Keller-Stefanide *cugetările*, iar de *Psaltirea* de linie, *gândurile*). Tot de la Cornilescu se ia și exoticul *șafan* – vezi cap. V.7.

Septuagintei, adoptând integral punctele de vedere protestante în această chestiune, unde reperele sunt pur confesionale.

Pe de o parte, mai susține că traducerea după Textul Masoretic (deja realizată de „celelalte Biserici ortodoxe”⁴¹¹) este necesară ortodocșilor ca o armă în lupta cu sectele⁴¹². Nu se oprește însă la acest argument îndoielnic, ci decretează și că „Septuaginta e inferioară *Bibliei* ebraice, fiind o traducere și cu înțelesuri inferioare textului original” (Galaction 1930 : 203). Unul din motive este că nu poate reda nuanțele gramaticii ebraice, în special complexul ei sistem verbal (*ibidem*: 206-7). Se observă de altfel la el tendința de a marca anumite diferențe de timpi: de pildă, transpunând arbitrar, în 36/37,35-36, diferența dintre un *qal* perfect și un *qal* imperfect prin aceea între perfectul compus și cel simplu românesc: *văzut-am/trecui* (pe de altă parte, evită să redea aici și persoana a III-a din Textul Masoretic – *trecu* –, ci ia tot persoana I, din Septuaginta și din tradiția românească anterioară).

Scriitorul mai afirmă cu hotărâre: „Nu ne gândim deocamdată să facem acordul cu Septuaginta” (*ibid*: 202), întrucât „originalul grecesc e plin de fraze fără înțeles”⁴¹³, în timp ce Textul Masoretic ar fi clar (*ibid*: 204). Mironescu îi explică, în recenzia sa (1929: 470), ca unui student, că „textul ebraic se studiază pentru a lămuri locuri dificile, de specialiști, nu pentru a-l da ca text de autoritate masei credincioșilor”, de vreme ce e „falsificat” în unele locuri. Apoi, mitropolitul ia și un exemplu de „sens superior” ebraic, versetul 2,12 care sare

⁴¹¹ Galaction 1930: 204 – face probabil confuzia între Biserici și popoare.

⁴¹² *ibidem*: 201, 204. Și explică în prefața *Bibliei* 1939: „Sectanții nu primesc cercetări și discuții doar pe baza textului biblic tălmăcit din originalul ebraic, iar misionarii noștri sunt constrânși, spre marea lor părere de rău, să se slujească tot de textul sectanților” – adică din lipsa unei traduceri ortodoxe a Textului Masoretic (Galaction/Radu 1939: vi-vii).

⁴¹³ Galaction 1930: 201 și urm. – unde dă o mulțime de exemple, nespunând ce nu e clar în ele.

în ochi, ca text alterat, celor obișnuiți cu versiunea de linie românească: „Ce vorbă este aceasta: «Sărutați pe Fiul?»” – arătând că e „neiertat” să îl asemeni pe Hristos cu „un copil capricios pe care dacă îl săruți îi trece mânia” (*idem* 1931: 656). Pișculescu și Radu nu lămuresc nici cum de, în acest text „clar”, psalmistul David folosea, acum 3.000 de ani, aramaicul פִּיּוּ pentru *fiu*, având, câteva versete mai sus (unde textul corespunde însă Septuagintei), și pe ebraicul פִּיּוּ, și de ce Ieronim, în *Psalmi juxta hebraeos*, traduce aici, conform altei vocalizări, *adornate pure*. Nu li se pare ciudat nici că „traducerea inferioară” Septuaginta a păstrat unit Psalmul 9, alfabetic în evreiește, iar Textul Masoretic îl desparte⁴¹⁴.

Se pare că siguranța traducătorilor venea în mare parte: din dependența față de traducerile occidentale (de pildă, în 21,18/22,17 nici ei nu au *leu*, ca în Textul Masoretic, ci *străpuns*, ca în versiunile respective). Alte lecțiuni ebraice sunt clarificate din condei (de pildă, „dar mi-ai dat urechi ascultătoare” în 39,9/40,7). De altfel, Athanasie Mironescu, analizând mai multe exemple, arată că *Psaltirea* Pișculescu/Radu este mai puțin dependentă de ebraică decât de versiunile franțuzești – mai puțin Crampon, și mai mult Segond (*ibidem*: 755), chiar dacă textul e presărat cu termeni precum *Şeol*⁴¹⁵ sau tehnicul *Sela*, pentru aparența de rigoare.

⁴¹⁴ Versetul 9,21, care în grecește sună κατάστησον κύριε νομοθέτην ἐπ’ αὐτούς – *pune, Doamne, legiuitor peste ele* (peste neamuri), e alterat în același stil dur al celorlalte modificări operate de rabinii farisei: הַיְהוָה יְהִי־שֵׁפֶט מִזֶּרֶחַ מִזֶּרֶחַ (Cornilescu: *aruncă groaza în ei, Doamne*; Pișculescu/Radu: *pune, Doamne, spaimă peste ei* – reluând, cu *peste*, din rațiuni stilistice goale, pe ἐπί). Evident, după un astfel de blestem fariseic intempestiv, Psalmul 9 nu mai putea fi citit în continuare, ci trebuia făcută aici o pauză, ca după o formulă concludivă.

⁴¹⁵ Conform traducerii Crampon, deși *iad* era bine înrădăcinat în tradiție (Mironescu 1929: 472).

Desigur, o variantă în plus, chiar și după Textul Masoretic, și chiar și cu influențe occidentale, era binevenită, pentru consultarea de către cei interesați. Totuși, dincolo de cazurile invocate de Mironescu, critica mitropolitului, crează senzația, ca și la Cornilescu, de lipsă a respectului cuvenit⁴¹⁶ față de actul traducerii.

Figură charismatică, care îi inspira pe contemporani, a reușit să impună *Psaltirea* sa, cu care a început traducerea *Bibliei*, folosindu-și oarecum și relațiile personale: i-a tipărit-o, în 1929, la Institutul Biblic un fost ucenic, Tit Simedrea. Apoi a reușit să-și ducă până la capăt viziunea traductologică, în *Biblia* din 1938, fiind sprijinit de rege și admirat de public. Este însă uimitor pentru un cititor de azi să vadă cum cea mai citită parte a muncii lui, venerată în timpul vieții⁴¹⁷, *Psaltirea*, avea să îi fie brusc numită, la câțiva ani după moarte, „pretinsă” (Braniște 1968: 572) și să îi fie respinsă de corpul Bisericii în ansamblu⁴¹⁸.

⁴¹⁶ A „reverinței traducătorilor față de Sf. Scriptură” – Mironescu 1931: 660.

⁴¹⁷ Inclusiv datorită vervei sale de polemist. Revistele erau, în epocă, pline de articole laudative și omagiale la adresa traducerii lui.

⁴¹⁸ Mironescu a avut așadar dreptate (1931: 762) să avertizeze că „această *Psaltire*, în forma de față, nu se va putea întrebuița niciodată ca o carte de slujbă în Biserică”.

VI.3. Versiunea Nicodim Munteanu (1927, 1936, 1944)

Nicodim Munteanu își publică, în 1927, *Psaltirea* la Chișinău, acolo unde, între 1918 și 1920, fusese loțiitor de arhiepiscop. Apoi, ea e retipărită, cu binecuvântarea Sfântului Sinod, în 1931, la Editura Institutului Biblic, și, în 1943, la București și Cluj (Irinel 2011: 44). În urma contractului din 1930 (*ibidem*: 40), această traducere, împreună cu cea a Pentateuhului, a cărților istorice, a profeților Ieremia și Iezechiel, a Cântării Cântărilor și a Cărții Tobit, intră în componența *Bibliei* din 1936, alături de traducerile lui Vasile Radu (celelalte cărți profetice), și Gala Galaction (cărțile didactice). Primele 10.000 de exemplare s-au epuizat în câteva luni (*ibid.*: 40), dovadă a nevoii reale de revizuire a *Bibliei*, după ce ediția din doar 1914 transliterase „fără nici o îndreptare” (*ibid.*: 45). În 1938 și 1939, Gala Galaction și Vasile Radu tipăresc versiunea proprie, dar Nicodim, ajuns patriarh, scoate o altă ediție, în 1944, reincluzându-și, alături de alte cărți în traducerea sa, mai multe la număr, și *Psaltirea*.

Lucrul la traducere îl începuse în 1896, iar primele fragmente (câțiva Psalmi) i-au fost publicați de revista „Gânduri bune” în 1915, pe când era episcop de Huși (*ibid.*: 43).

Nicodim Munteanu era preocupat de modul cum sună limba *Psaltirii*, care trebuia să fie „curată, îngrijită și de toți pricepută” – de altfel pentru asta a fost apreciată în primul rând versiunea sa, „limpede, frumoasă”, în prefața Institutului Biblic, dar și în recenziile unor Mihail Sadoveanu sau Ionel Teodoreanu. S-a implicat, de altfel, chiar în realizarea unei parafraze versificate, semnate de Vasile Militaru (*ibid.*: 45). Versiunea lui e simplă și sobră, potrivită unei cărți bisericești, evitând exprimările stridente.

Face deci unele adaptări fără consecințe semantice (*drepti la inimă/cu inimă dreaptă*) sau mici îndreptări logice („Tu ești Dumnezeuul meu *că/și* bunătățile mele nu-ți trebuie” – 15,2) și poate reformula, păstrând sensul (precum în 17,36⁴¹⁹: „El *dă picioarelor mele sprinteneala cerbului* și pe înălțimi mă așază”, mai liber chiar decât la Cornilescu, unde se păstra „El *îmi face* picioarele ca ale cerboaicelor”), și are chiar și câteva intuiții notabile⁴²⁰.

Mentține totuși *biserică* pentru *ναός/הֵיכָל* (78,1), iar, în 4,4 dă interpretarea edificatoare: „Să nu greșiți mâniindu-vă”, pentru *ὀργίξεσθε και μη άμαρτάνετε/„mâniați-vă și nu greșiți”* (la 1914), deși avea chiar și în evreiește la fel: *אֵסִיפְתִּי-לְאִוִי*.

Nicodim declară că „traducerea e făcută după textul grecesc al Septuagintei, consultându-se și textele: evreesc, slavon, rusesc etc.” (Nicodim 1944: xxvii), iar subtitlul ediției este: „Sfânta Scriptură după textul grecesc al Septuagintei”. Teoretic, „textul ebraic a servit drept confruntare acolo unde Septuaginta nu era destul de limpede, iar textele ruse, franceze, engleze și nemțești au fost texte ajutătoare” (Irinel 2011: 40). Era de altfel la modă în teologia românească a vremii – destul de confuză, se pare, din ce s-a întâmplat cu Cornilescu și comunitatea de la Cuibul cu Barză – acordarea unei mari încrederi Textului Masoretic, probabil sub influența Societăților Biblice protestante. Isidor Onciul tradusese la Cernăuți *Psalmii* din ebraică, și la fel făcuseră alți cărturari greco-catolici. Nicodim ține să se detașeze de formele grecești

⁴¹⁹ Vezi și cap. II.8.1. LXX: *ὁ καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡς ἐλάφου και ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστών με*. Nova: *qui perfecit pedes meos tamquam cervorum et super excelsa statuit* (Vulgata: *statuens*) me.

⁴²⁰ Precum limpezirea pasajului din 4,6-7: *Mulți ziceau: „Cine ne va da nouă cele de trebuință?” Dar s-a revărsat peste noi lumina feții tale, Doamne. Și ai umplut de veselie inima mea, când acelora li s-a înnulțit grâul, și vinul și untul de lemn*. Vezi problematica la cap.VI.5.

(din acest motiv renunță, de pildă, la *Moisi*) și ia exemplu, superficial, de la „țările mai înaintate în cultură și cu un lung trecut de muncă pe acest teren”, unde „au lucrat în curs de veacuri, mulți oameni cu altă pregătire și cu alte mijloace de ale noastre” (Nicodim 1928: 264) neobservând și orientarea militantă anti-ortodoxă a filologiei biblice protestante.

Totuși, Nicodim Munteanu era traducător de teologie rusească și cunoscător mai ales de rusă și slavă⁴²¹. Traducerea sa biblică, spun agenții BFBS, se baza mai degrabă pe rusă⁴²². Iar în unele locuri se contată, într-adevăr, această opțiune⁴²³. Adoptă și unele soluții conforme cu Textul Masoretic, sub influența lui Cornilescu⁴²⁴ (pe care nu se dă înapoi să îl preia) și a traducerilor britanice, și, poate, a lui Segond. Ia de acolo (corect, de altfel) interjecția „ferice” (de pildă, în 1,1). De asemenea, împrumută expresia *că tu bați peste obraz* (3,7)⁴²⁵, dar și ceva din stilul occidental de a recurge la traducerea

⁴²¹ Dobândite în urma studiilor la Kiev. În această calitate era mai cu seamă apreciat de contemporani: „Bun cunoscător al limbii ruse, în care se găsește cea mai bogată literatură teologică mai nouă” (Popescu 1945: 131).

⁴²² Conțac 2014: 93. De altfel, doar această limbă și-a exersat-o ca traducător: are „prelucrări și traduceri” din rusă (Manolache 1945: 204-8). Totuși, atunci analizează pasaje din Noul Testament, dă exemple din greacă, latină, franceză și rusă (în această ordine), la care adaugă fie traducerea Gala Galaction (drept cea mai recentă) fie pe cea sinodală, din 1914 (v. Nicodim 1928).

⁴²³ Vezi de pildă mai sus, la cap. II.7.3.

⁴²⁴ Cel pe care de altfel l-a și hirotionit ierodiacon (Birtz 2013: 31).

⁴²⁵ *Psaltirile* “britanice” aveau aici: *ai lovit în față* (Aristia 1859); *Tu lovești în fălci* (Keller-Stefanide 1863); *Tu ai sfărâmat fălcile* (Ieronim Voruslan 1866); *Tu ai bătut peste fălci* (William Mayer 1867 – Nitzulescu 1921). „Tu bați peste obraz” (Cornilescu 1920-1931). Ediția sinodală 1914 avea *Tu ai bătut*, ca în grecește – σὺ ἐπάταξας –, Textul Masoretic avea însă תִּכֹּחַ, forma de hifil perfect pers II sg. a verbului כָּחַךְ a *fi lovit*, deci *ai lovit*, plus תִּלֵּךְ, *peste falcă*, de unde *tu frappes à la joue* (Segond, traducând aspectul verbal) și apoi *Tu lovești peste obraz* (Galaction/Radu 1929).

aspectului verbal, în locul transpunerii clasice a timpului.

Din păcate, limba frumoasă a *Psaltirii* lui Nicodim Munteanu nu a putut fi folosită multă vreme⁴²⁶, din cauza numeroaselor concesiuni făcute sursei ebraice – și aceasta, consultată indirect, după cum ne fac să credem compromisurile din unele versete.

În 67,6(7), de pildă, prima parte, *Domnul dă casă celor părăsiți*, s-ar suprapune peste *ὁ θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ* (cel puțin, ca monah, nu a interpretat *casa* drept *familie*). Totuși, urmarea nu mai are nici o legătură cu *ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρεία ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις*⁴²⁷, căci dă „El scoate pe cei din cătușe la fericire, iar pe cei neascultători îi lasă în pustiul arzător”, urmând așadar varianta din ebraică⁴²⁸.

⁴²⁶ Ca și Gala Galaction, ierarhul Nicodim își apăra cu vigoare traducerea de critici. Când un recenzor (Tomaziu 1927) îndrăznește să îi aducă unele observații, minore de altfel, stilisticii și sonorității Noului Testament (de multe ori, oricum, nejustificate, și deja desființate, în subsol, chiar de editorul revistei, Iuliu Scriban), îi dă, ca episcop, o replică tăioasă, acuzând de rea-credință, nelăsând textul să se apere singur. „Acum, drept încheiere, am să-mi permit și eu să dau un sfat recenzentului și să-i spun, că cea mai bună critică, pe care o putea face traducerii mele era să fi luat condeiul și să se fi pus pe lucru, spre a ne da o traducere a Noului Testament, întocmai cum spune: exact redată după original, bine stilizată, frumos tipărită, pe hârtie bună și cu preț ieftin. Dar așa, să te apuci să răsfoiești o carte, să-i găsești fel de fel de cusururi, cele mai multe chițibușește scormonite și închipuite, și apoi să închei, spunând că «acea carte... la o nouă ediție are neapărată nevoie să i se refacă textul», nu înseamnă a face treabă, ci înseamnă a strica treaba făcută cu trudă de alții. Adică cine să refacă cartea? Eu sau cucernicia Ta? Eu, de voi scoate o nouă ediție, să știi că nu mă iau după capul recenzentului. Cucernicia ta încă nu te poți apuca să-mi refaci cartea. Rămâne dar să o traduci singur și să ni-o dai cum spui că ar fi mai bună. Așteptăm” (Nicodim 1928: 270).

⁴²⁷ *Scoțând pre cei din obezi cu vitejie, așisderea pre cei ce amărăsc, pre cei ce lăcuiesc în mormânturi* – ediția 1914.

⁴²⁸ *El izbăvește pe prinșii de război și-i face fericiti; numai cei răzvrătiți locuiesc în locuri uscate* – Cornilescu. Vezi și cap. II.6.2.2.

La fel, urmează variantele masoretice în 61,9 (*Deșertăciune sunt fiii oamenilor. Fiii oamenilor sunt mincinoși. În cumpănă de-i pui pe toți, sunt mai ușori ca nimicul!*), 39,9 (*dar mi-ai deschis urechile*), 90,6 (păstrează *ciuma*), 103,27(26) (balaurul jucăuș), iar în 6,5 nu exploatează sensul din greacă, ci dă, simplu: *Că în locașurile morții, nimeni nu te pomenește, și în iad cine te va lăuda?*⁴²⁹

⁴²⁹ Vezi cap. V.7.

VI.4. Versiunea Bartolomeu Anania (1998, 2001)

Versiunea mitropolitului Bartolomeu Anania (fost șef al IBMBOR) răspunde unei nevoi simțite în primul rând în calitate de cărturar. Traducerea a fost începută în 1980 (Anania 2011: 2819), inițial, în colaborare cu elenistul Dumitru Fecioru – până la moartea acestuia în 1988 – apoi cu Vasile Costin și Constantin Cornițescu. Forma finală, din 2001, răspunde însă și nevoilor mediului interconfesional transilvănean, unde a slujit ca ierarh, din 1993 – mediu supus presiunii bibliștilor protestanți. E o *Biblie* (și o *Psaltire* în strofe⁴³⁰) cu numeroase note de subsol, destinate lecturii individuale, cu precizări filologice și teologice bogate.

VI.4.1. Traducere și exercițiu de stilizare

Atunci când își expune, convingător de altfel, principiile și metodologia, traducătorul afirmă, foarte corect: „rostirea biblică nu are nevoie de literaturizare” (Anania 2001b: 36), căci „la urma urmei, e o operă de autor”. Totuși, reflexele de scriitor intervin în multe locuri, în actul traducerii.

E drept, revizuirea sa nu oprește la nivelul stilizărilor literare⁴³¹, iar, ca scriitor, caută și, de multe ori, găsește soluții ingenioase, precum în 103, 27(26) („balaurul acesta pe care l-ai zidit ca să-ți faci din el o joacă”).

⁴³⁰ Tipărită separat în 1998, la Editura Ahidieceană din Cluj-Napoca.

⁴³¹ Nu e atât de superficială încât să preia, de pildă, eroarea de tipar a ultimelor ediții în 36,34, *înaltă/învață*.

Totuși, uneori, încercând să aducă textul la „vârsta de astăzi a limbii”, poate că îl și sărăcește, uneori. În 32,17, *mincinos e calul spre scăpare*, adaptează, ca și Gala Galaction, *fără folos e calul când să scapi*, preferând platul *fără folos*, tocmai acolo unde originalul conținea și o nuanță de iluzoriu, de înșelare.

Nu întotdeauna formulările găsite sunt mai lizibile:

61, 9

Anania

LXX

Fiii oamenilor sunt mincinoși în
cumpenele de a le fi altora
nedrepti; din deșertăciune sunt
toți laolaltă

ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν
ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι αὐτοὶ ἐκ
ματαιότητος ἐπὶ τὸ αὐτό

Nu ni se pare o rezolvare adecvată a spune în notă că acesta e un „text dificil” și că „urmează punctuația din Rahlfs” – de altfel nu e nici o punctuație în acest pasaj în Rahlfs.

În 1,4, traduceri anterioare redau fie varianta din greacă și slavonă (cu doi de „nu”), conform tradiției,

1957 (cu adaosul *sunt*)
și 1914

LXX

Psaltirea slavonă
(Dosofoei)

Nu *sunt* așa
necredincioșii, nu *sunt*
așa

οὐχ οὕτως οἱ
ἀσεβεῖς οὐχ οὕτως

НЕ ТÁКΩ НЕЧЕСТÍВІИ,
НЕ ТÁКΩ

fie cea urmând Textul Masoretic, care cenzurează expresivitatea celui de al doilea „nu”:

Cornilescu

TM

Nu tot așa este cu cei răi

לֹא-כֵן הַרְשָׁעִים

Doar Bartolomeu Anania reușește să pună aici trei de „nu”: *Nu așa-s necredincioșii, nu așa, nu!* – din considerente pur stilistice (așa cum și Gala Galaction îi lăsa pe cei doi „nu” din vechea tradiție, deși în general prefera să urmeze textul ebraic și pe Segond).

În 7,5, soluția găsită are poate mai mult stil, dar nu e mai clară, nici mai exactă: în fond, *καταπατέω* înseamnă *a călca în picioare*:

Anania	1957, aproape la fel ca 1914 (<i>la</i> în loc de <i>în</i> , pentru εἰς)	LXX
--------	--	-----

(vrăjmașul) viața <i>în</i> <i>lut</i> să mi-o calce	să calce <i>la pământ</i> viața mea	<i>καταπατήσαι εἰς γῆν</i> <i>τὴν ζωήν μου</i>
---	--	---

Pe lângă scriitor, în traducere intervine și clericul catehet. În 9,13 („Miluiește-mă, Doamne, vezi-mi *înjosirea* din partea dușmanilor mei”), nu încearcă doar să clarifice textul, dar, în același timp, să separe și să protejeze terminologia teologiei morale (virtutea *smereniei*) de folosirea în contexte întâmplătoare.

Anania	1957 și 1914	LXX
vezi-mi înjosirea din partea dușmanilor mei	vezi smerenia mea, de către vrăjmașii mei	<i>ἰδὲ τὴν ταπείνωσίν</i> <i>μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν</i> <i>μου</i>

Pe de altă parte, în 6,5 (*cine în iad fiind, se va mărturisii*), pare că ia *mărturisirea* în sensul bisericesc de *spovedanie* (exprimând, forțat, o idee catehetică: după moarte, e prea târziu pentru spovedanie), deși în context e vorba doar de *lauda* lui Dumnezeu.

VI.4.2. Amestecul surselor

Mitropolitul Bartolomeu Anania arată că demersul *Bibliei* sale este acela de a „restaura, pentru Vechiul Testament, prezența și autoritatea Septuagintei”, pe ale cărei urme „își propune să calce cât mai fidel” (Anania 2011: 2755). Atinge în treacăt, în prefață, și problema autorității relative a Textului Masoretic: „Creștinii au băgat de seamă că textele masoretice prezintă unele deosebiri, mai ales în textele profețiilor mesianice, care nu puteau fi puse doar pe seama unor rațiuni filologice” (*ibidem*: xi). Pe de o parte, e surprins și respinge motivația absurdă a lui Gala Galaction (*ibid*: xii) de a folosi opțiunile versiunii ebraice în *Biblia* Bisericii doar pentru a contracara propaganda protestantă, dar dă cumva de înțeles totuși că adevărul e undeva la mijloc, între Septuaginta și Textul Masoretic – pentru acesta din urmă bazându-se totuși mai mult pe traduceri *Bibliei* din Ierusalim (*ibid*) decât pe originalul ebraic. Cristian Bădiliță are dreptate aici să critice confuzia metodologică și, indiferent de succesul la public pe care versiunea lui Anania îl poate avea, pentru istoria traducerii textului Psalmilor nu e foarte relevantă din punct de vedere științific, părănd mai degrabă o diortosire pentru uzul propriu sau pentru lămurirea rapidă a unor neînțelegeri ridicate de enoriași.

În general, când declară că urmează Septuaginta, înțelege prin aceasta „textul ediției critice a lui Alfred Rahlfs”⁴³². Totuși, în destule locuri, aceasta nu se confirmă. De pildă, în 39,6, urmează varianta obișnuită din traduceri românești, „jertfă și prinos n-ai voit, dar mi-ai întocmit un trup”, și chiar atenționează în notă că e vorba de o profeție mesianică, dar fără să remarce că la Rahlfs această lecțiune e păstrată doar în subsol, varianta lui din coloana LXX fiind: *ὠτῖα* (*urechi*).

⁴³² Anania 2011: 2755. Deși menționează în *Bibliografie* și altă ediție (Lancelot Brenton, 1995).

Autorul mai arată că recenzia sa e o „versiune întocmită prin metoda comparatistă: ediția curentă a fost confruntată cu treisprezece versiuni reprezentative, românești și străine, precum și cu textele originale”⁴³³. În realitate, acest lucru înseamnă un fel de compilație între diversele traduceri consultate.

De pildă, în 4,7, lecțiunea masoretică **למה**, compusă din prepoziția **ל** – *de la, din pricina, mai mult decât* – și substantivul **מה**, *vreme*, justifică o traducere în genul celei date de Francisca Băltăceanu (și asemănătoare celor occidentale): „*mai mult decât la vremea* când grâul și vinul și untdelemnul lor s-au înmulțit”⁴³⁴, corespunzătoare și variantei propuse aici de Rahlfs, în coloană: *ἀπὸ καιροῦ*. Pe când, dacă avem în grecește *καρπός* (*rod*) în loc de *καίρος* (*vreme*), cum ascunde Rahlfs în subsol, dar dau versiunile grecești de autoritate, atunci, mai potrivit este sensul principal al lui *ἀπό* – *din, din pricina, de la* –, cum am văzut că găsea și Nicodim Munteanu⁴³⁵. Bartolomeu Anania nu doar că nu doar că nu face așa, dar nu ia nici măcar un cuvânt ca în ebraică (*ἀπό* – **ל**) și altul ca în greacă (*καρπός*), ca să „adune” fragmente din versiuni diferite, ci suprapune în text și *vremea* și *roada*, *ἀπό* fiind lăsat în legătură cu *vremea*. Rezultă deci o formă încărcată și hibridă: „Dat-ai bucurie în inima mea *mai mult decât în ei când roada* lor de grâu, de vin și untdelemn s-a înmulțit”⁴³⁶.

De asemenea, în versetul 30,24(23), neajunsul lipsei de program duce din nou la încercarea de a împăca versiuni

⁴³³ *Ibidem*.

⁴³⁴ Vezi și cap. VI.5.

⁴³⁵ Vezi cap. VI.3.

⁴³⁶ La fel adaptează pe deasupra și Cornilescu: *Tu-mi dai mai multă bucurie în inima mea, decât au ei când li se înmulțește rodul grâului și al vinului* – deși nu mai era necesar aici *rodul*, dacă alege *când* (așa cum nu e nici în versiunile occidentale, în speță Segond și Darby, din care se inspira cel mai mult).

distincte. Așa cum am văzut și când am analizat versetul în legătură cu versiunile milesiene, traducătorul avea aici de ales între versiunea greacă *καὶ ἀνταποδίδωσιν τοῖς περισσῶς ποιοῦσιν ὑπερφηανίαν*, redată în ediția 1914⁴³⁷: „și Domnul răsplătește celor ce *de prisos* fac mândrie”, iar de Bălăceanu-Broșteanu: „le plătește celor care *peste măsură* se trufesc”, și cea ebraică (*וַיְמַשְׁלֵם עַל-יְתֵר עֵשָׂה גְאוּהָ*), unde ordinea cuvintelor (ca de altfel și în slavonă) pare⁴³⁸ că dă un alt sens, redat în ediția 1957: „răsplătește celor ce se mândresc, *cu prisosință*” – la fel ca în multe versiuni occidentale, și la Cornilescu („pedepsește *aspru* pe cei mândri”) și tradiția britanică de la Aristia („răsplătește *cu prisos*”), și urmată de edițiile Gala Galaction („pe cei mândri îi pedepsește *aspru*”) și Nicodim Munteanu („celor mândri le plătește *cu vârf*”). În fața acestei dileme, Anania nu se poate decide și dă: „dar celor ce se trufesc le plătește *cu vârf*”, iar în același timp dă, în subsol, la cuvântul „trufesc”: „Literal: «Celor ce lucrează *cu prisos* de mândrie»”. Or, adverbul *περισσῶς* apare în text o singură dată, iar el se poate referi fie la cei mândri, fie la Dumnezeu, deci trebuie plasat fie într-un loc, fie în celălalt. Considerăm că locul lui e clar și firesc în frază. Independent de lectura locurilor originale, se putea sesiza că strigătul psalmistului se referă, ca în atâtea alte locuri, la excesul mândriei asupraitorilor (*cei care peste măsură se mândresc*). Se încadrează în context mult mai bine ideea că acest exces va fi sancționat de Dumnezeu – orice gest din partea divinității, cât de mic, fiind un semn suficient și decisiv pentru om. În schimb, cealaltă variantă, deplasată, în care o mică mândrie omenească declanșează un mare zel din partea lui Dumnezeu de a răsplăti, nu doar pe măsură, ba chiar

⁴³⁷ Versiunea de linie, preluată din *Biblia* 1688 și Ms. 45.

⁴³⁸ Deși mai găsim în Textul Masoretic *יֵתֵר* – *yețer* (*excesiv*) și antepus: în Is. 56,12, *יֵתֵר מְאֹד* are sensul: **cu mult mai mult (încă și mai rău** – la Cornilescu).

peste măsură, greșelile făpturii Sale se încadrează în viziunea exagerată a revizuirilor Textului Masoretic (într-o perioadă când Sinagoga, înfrântă, era dominată de o isterie anti-romană), despre un Dumnezeu care se răzbună, aspru, violent și intransigent, dar și în viziunea protestantă, despre un Dumnezeu care e activ și pe seama omului.

VI.5. Versiunea Băltăceanu-Broșteanu – Septuaginta NEC (2006)⁴³⁹

Traducerea Septuagintei în 6 volume (2004-2011), realizată sub egida *New Europe College* a fost un demers cu rigoare științifică și un program clar, de aceea textul rezultat este, desigur, unul de luat în seamă. Programul însă, așa cum e prezentat de coordonatorul Cristian Bădiliță, are unele vicii de concepție, iar realizarea, cel puțin un viciu de procedură. „Creștinii din România, de orice confesiune⁴⁴⁰ ar fi, au nevoie urgentă de două traduceri – una, făcută după Textul Masoretic și a doua, făcută exclusiv după textul grec al Septuagintei”, susținea Bădiliță (2004b: 19), influențat de modelul cultural francez. El comite însă aici o dublă greșeală, căzând în același timp într-un fel de extremism filologic și într-unul ecleziastic.

Pe de o parte, critică „pseudotradiția amestecului arbitrar al surselor traducerii”⁴⁴¹ în *Bibliile* publicate anterior, sub egida Bisericii. Susține cu insistență ideea că tălmăcirea este o chestiune în seama filologilor, a specialiștilor în limbi vechi, neacceptând noțiunea unui text biblic unic (precum cel folosit în cultul bisericesc), investit cu autoritate spirituală. Septuaginta este însă un text încărcat cu autoritate ecleziastică, în timp ce versiunea masoretică aduce și ea o mărturie

⁴³⁹ Conținutul acestui articol a mai apărut în: Călin Popescu, *Minusuri și plusuri ale traducerii Psaltirii de către Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, în ediția Septuaginta – Colegiul Noua Europă (2006)*, în „Convergent Discourses. Exploring the Contexts of Communication”, nr. 4, Secțiunea *Literatură*, pp. 349-362.

⁴⁴⁰ Conțaș (2011b: 228) o încadrează de altfel într-o categorie îndoielnică a „edițiilor supraconfesionale”.

⁴⁴¹ Bădiliță 2004b: 19. Sau „metoda amestecului surselor” (*idem* 2004a: 18). De fapt, severitatea acestei judecăți nu e justificată, dacă se iau în calcul condițiile în care a fost scoasă *Biblia* din 1968.

importantă – la fel cum nu poate fi ignorată nici tradiția scripturistică autohtonă. E absurd deci să îți faci un program din ignorarea Textul Masoretic, doar pentru a fi astfel mai fidel Septuagintei, preferând sensul „pur” grec, cel care separă de ebraică⁴⁴² – așa cum protestanții din Societatea Biblică Britanică separau uneori sensurile ebraice de cel grecești, considerate *a priori* pervertite, pentru a scoate la iveală cu orice preț *hebraica veritas*. Insistența pe contradicția dintre cele două surse nu face decât să desacralizeze textul, iar atunci, ce „creștini” să mai „aibă nevoie”, și încă „urgentă”, de un text golit de orice valoare spirituală?

VI.5.1. Limitele criteriului patristic

Pe de altă parte, Bădiliță comite excesul contrar, promovând și ideea traducerii în limitele interpretărilor date de Părinții Bisericii⁴⁴³. Nu toată literatura patristică este însă normativă pentru ortodoxie în general, iar comentariile Părinților, uneori contradictorii, au fost făcute pentru păstoriții lor dintr-un anume timp și loc, apelul retoric liber la Scriptură, ca la un element de folclor, fiind obișnuit. Nu e decât o concepție (iarăși) protestantă asupra patristicii răsăritene a o considera axată pe descifrarea Scripturii, ca „decodificare” a un mesaj de factură magică, încriptat în litera moartă. Tâlcuirea patristică a *Bibliei* nu a avut niciodată acest scop, de aceea nici nu este substituibilă pasajelor pe care le invocă – ar fi de altfel imposibil ca o traducere să acopere toate interpretările

⁴⁴² În *Nota asupra traducerii ediției*, se anunță că nu se preiau în traducere forme din Textul Masoretic (de fapt tocmai că se vor prelua, vom vedea), asta garantând însăși valabilitatea versiunii: „Sub nici o formă traducătorii nu recurg la versiunea Textului Masoretic pentru traducerea anumitor pasaje” (Bădiliță 2004c: 33).

⁴⁴³ „Septuaginta trebuie tradusă și recităta cu mintea și prin ochii Părinților” – *idem* 2004b: 18

ce aparțin diverselor școli omiletice. Patristica rămâne însă o importantă sursă și o mărturie pentru vechimea anumitor variante ale textului.

Un exemplu dat de Bădiliță este cel al versetului τὸ στόμα μου ἤνοιξα καὶ εἴλκυσσα πνεῦμα ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐπεπόθουν (118,131). După traducerea curentă, „gura mea am deschis și *am aflat*, că de poruncile tale am dorit” Bădiliță adaugă aici, perplex, un „sic!” crezând că trebuie preferată traducerea „patristică”: „...și *am înghițit duh (pneuma)* fiindcă am tânjit după poruncile tale”, întrucât „Părinții n-au scăpat ocazia să fructifice acest *pneuma* din versiunea greacă, văzând într-însul harul, chiar Duhul Sfânt, precum Origen, în *Omilii la Isaia 6,1*” (*ibidem*: 18-19).

Într-adevăr, în traducerea Psalmilor din ediția NEC (volumul IV, 2006), realizată de Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, găsim această variantă, dată ca „literală”, în subsol, în timp ce în text avem o altă variantă, tot cu paranteze, care încearcă să o echivaleze: „Deschis-am gura mea și [*mi*]-*am tras suflarea*”. Deși își propune să fie exactă, formularea aleasă nu clarifică deloc textul. Traducerile apusene (care încearcă să acopere și varianta Vulgatei, apropiată de Septuaginta, – „os meum aperui et *adtraxi spiritum*” – în general, înțeleg $\eta\sigma\psi$ din Textul Masoretic ca *a ofta, a suspina* (engl. *to pant, to sigh*/fr. *soupirer*). La fel găsim la Cornilescu: „Deschid gura și *oftez*, căci sunt lacom după poruncile Tale”, și în versiunile britanice anterioare: „*am suspinat*” – 1859, „*am respirat*” 1867, 1871. Calomira de Cimara (1922) are, de asemenea, „*am suspinat*”, iar în traducerea după evreiește din 1651 de la Bălgrad găseam „*răsuflu*”. Edițiile Nitzulescu (1874 și 1921) au mai încercat, ininteligibil, și: „*am sorbit*”⁴⁴⁴.

⁴⁴⁴ „Gura mea am deschis și *am sorbit*. Căci după preceptele tale am dorit.” Lipsește deci complementul direct pentru *am sorbit*.

La începutul secolului XX, revizuirile ortodoxe au încercat să se plieze și ele pe varianta din Textul Masoretic, încadrându-o într-o frază care să dea versetului sens: Nicodim Munteanu – „Gura mea am deschis și *am suspinat, că de poruncile tale sunt înseta*”; Gala Galaction/Vasile Radu – „Deschid gura mea și *respir adânc, căci poruncile tale sunt dorul meu*”.

Soluția „*am aflat*” nu vine, în recenzia din 1957, din vreo traducere arhaică – *a afla* ar fi putut fi folosit, eventual, într-o versiune veche, cu sensul de *a sufla*⁴⁴⁵, dar nici una din variantele anterioare, care, urmând textului slavon, au preluat calculul grecesc, nu l-au folosit: găsim tot *trașu duh* în *Psaltirea* Șcheiană (sau „abur” – în Hurmuzaki), „traș duh” la Coresi, și, la fel, la Dosoftei, Milescu și *Biblia* 1688, care stabilesc soluția *am tras duh*, care, prin Antim, ajunge până în 1914 (în virtutea corespondenței cu textul latin, era prezentă chiar și în *Vulgata* de la Blaj – 1760). „*Am aflat*”, e așadar doar o diortosire superficială, care ține cont doar de context: „am deschis gura ca să întreb și am aflat” – pare o idee sugerată de versetele precedente.

Pentru că și sensul din variantele britanice – „*am ofta*” – e destul de inconsistent, o ieșire din calculul grecesc putea fi căutată doar acolo unde Textul Masoretic conține construcția care se suprapune pe cea grecească: *ἔλω πνεῦμα* (*a trage duh/aer*) – în Ier. 2,24 (din păcate, manuscrisele de la Qumran nu pot da mărturie, având o lacună în dreptul versetului 118,131, dar este foarte probabil ca textul ebraic folosit ca sursă de traducătorii Septuagintei să fi avut aici aceeași expresie⁴⁴⁶), text redat plastic de perifraza lui Nicodim

⁴⁴⁵ Conform etimologiei general acceptate, *a afla* provine din latinescul *afflāre*, *a sufla* – v. Ciorănescu 2002: 24 sau Vinereanu 2008: 67.

⁴⁴⁶ Căci, într-adevăr, în siriacă găsim *ܪܘܚܐ ܕܘܗܐ* – nu în virtutea unei influențe a Septuagintei asupra versiunii Peshitta, ci datorită unui Vorlage ebraic deja diferit, în secolul II (Carbajosa 2008: 198, 270).

Munteanu, în *Biblia* 1936: „Cine poate să înfrâneze această asină sălbatică, deprinsă în pustiu *să soarbă cu patimă sufletească aerul* (חַוּלָה רַחֵם)?” care clarifică și versetul Ps. 118,131, cu sensul: „Deschis-am gura mea și *am tras aerul cu nesaț* – așa [de mult] poruncile tale am dorit”. Se simte încercarea de a reda un sens apropiat în versiunea Keller-Stephanide din 1863, „*hăpuescu după respirarea*”, dar Liviu Pandrea e cel care îl redă, în 1993, probabil, cu cea mai mare acuratețe, în frazas: „Îmi deschid larg gura și *aspir cu nesaț, căci de poruncile tale atât sunt de însetat.*”

VI.5.2. Devieri nefilologice

Despre maniera de realizare a proiectului Septuagintei NEC, Bădiliță mai spune: „Urmărim realizarea unei traduceri cât mai fidele textului grec, într-o limbă română actuală. Exactitatea, precizia, nu exclude însă eleganța, stilistica”. Pentru aceasta, se apelează, în cazul *Psaltirii*, la doamnele Monica Broșteanu și Francisca Băltăceanu, care, după caracterizarea directorului NEC, Andrei Pleșu, „sunt o garanție de infailibilitate filologică, de competență biblică, de inteligență, eleganță și sensibilitate”⁴⁴⁷. Diplomatul Pleșu spune, și în „Argumentul” ediției, că demersul nu a fost unul paralel sau contra Bisericii”, totuși între calitățile cu care recomanda traducătoarele *Psalmilor* nu se regăsește nimic care să trimită la vreo asumare confesională. Ca și în cazul Societății Biblice Britanice, întreprinderea pur laică, a creării unor simple *mijloace* pentru practicarea religiei, fără o coloratură confesională asumată, a sfârșit prin a fi deturnată în direcția unei agende partizane *de facto*, sub acoperirea rigorii filologice: „nu ar fi științific să se afirme că dintre Textul Masoretic și

⁴⁴⁷ Andrei Pleșu, *Cuvânt înainte* la Monica Broșteanu, Francisca Băltăceanu, *Cele mai frumoase povestiri din Biblie*, București, 2013, p. 14

Septuaginta unul dintre texte ar fi «mai bun» sau «mai prost» decât celălalt», afirmă deci traducătoarele (Băltăceanu/Broșteanu 2004: 29), asigurând că aici n-ar putea fi vorba „de manipulări”⁴⁴⁸.

Mai multe opțiuni din locuri echivoce trădează dependența culturală a traducătoarelor față de filonul catolic, care socotește azi textul ebraic drept autoritate principală în privința Vechiului Testament. Francisca Băltăceanu caută compromisul din partea textului grecesc, decuplând uneori traducerea de tradiția răsăriteană.

Pe lângă atitudinea elocventă în cazurile citate anterior⁴⁴⁹, adăugăm aici încă un exemplu. Băltăceanu traduce versetul 4,7 (4,8, după versificația ediției): „Dat-ai bucurie în inima mea *mai mult decât la vremea când* grâul și vinul și untdelemnul lor s-au înmulțit”, transpunând în românește textul din ediția Rahlfs⁴⁵⁰: ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου ἀπὸ καιροῦ σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν. Pasajul este cunoscut ortodocșilor practicanți, el fiind folosit în rugăciunea tradițională de după cină. Ar fi

⁴⁴⁸ Băltăceanu/Broșteanu 2004: 26. Se dă doar un exemplu minor (Ps. 16/17,15, *fața Tă/slava Tă*), ignorând pasajele cu „miză”, precum cele mesianice. Această perspectivă nu doar că goleşte *Biblia* de autoritate spirituală, ci vrea să treacă drept științifică afirmația că, între variantele diferite ale un text vechi de 3.000 de ani, nici una nu poate pretinde o apropiere mai mare de sensul autentic al originalului.

⁴⁴⁹ Ps. 6,5 (6,6) – v. cap. V. 7; Ps. 32,17 – v. cap. II 6.2.1; Ps. 39,7 – v. cap. V.6.1; Ps. 57,9 (57, 10) – v. IV, 3. În Rahlfs e ὡσεὶ ζῶντας ὡσεὶ ἐν ὄργῃ καταπίεται ὕμῃς, iar în *Codex Sinaiticus* și în *Psalterion*-ul lui Antim, găsim αὐτοῦς în loc de ὕμῃς. Băltăceanu încearcă deci *vă va înghiți de vii ca întru mânie*, în loc de *î*, recunoscând că e un *text dificil*; Ps. 103, 26 (103,27) – v. cap IV.6.2. Se dă în coloană *să se joace în ea*, și în subsol varianta: *să Te joci cu el*.

⁴⁵⁰ De altfel, programul acestei traduceri e compromis de lipsa unei definiții clare a ceea ce înseamnă *Septuaginta* – se subînțelege ideea că ediția Societății Biblice Germane ar fi suficient de credibilă.

meritat, măcar pentru aceasta, o notă de subsol în care să se menționeze că edițiile biblice antice, Sinaiticus, Vaticanus și Alexandrinus, *Biblia* de la Frankfurt și *Psalterion*-ul lui Antim Ivireanul aveau altă variantă: ἀπὸ καρποῦ (*din rodul*⁴⁵¹), spre deosebire de Rahlfs, care urmează o versiune mai apropiată de textul ebraic: (תַּבַּח) ἀπὸ καιροῦ (*în vremea*)⁴⁵². Traducerea *Psalterii* de linie (1710-1914) era: „Dat-ai veselie în inima mea, *din rodul* grâului, al vinului și al untului-de-lemn al lor s-au înmulțit”. Pentru că ea păstra, e drept, un aspect eliptic, a fost corectată în 1957, apelând la același sens al lui ἀπὸ folosit și de Băltăceanu-Broșteanu, astfel: „Dat-ai veselie în inima mea, *mai mare decât* veselia pentru rodul lor de grâu, de vin și de untdelemn ce s-a înmulțit”. Același idee a comparației se regăsea deja în ediția Galaction 1938, preluată de la Cornilescu și de la tradiția britanică începând din 1859, cu Aristia.

Pluralul verbului ἐπληθύνθησαν, ca și al pronumelui αὐτῶν – transpus, de la Manuscrisul 45 înainte, „lor” (doar Scheiană, Coresi și Ms. 4389 aveau „său”, iar Hurmuzaki chiar „tău”) –, trimit la versetul anterior: „πολλοὶ λέγουσιν τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ ἐσημειώθη ἐφ’ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου κύριε”/„Mulți zic: «Cine ne va arăta nouă cele bune?» Dar însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne” (formularea din 1957). Trebuie precizat că această confuzie își are originea în reîmpărțirea textului în versete operată la 1795. În versiunile antice, în versiunile slavone din București și Ostroh și în *Psalterion*-ul lui Antim din 1697, versificația separa „Dat-ai veselie în inima mea” (cuplată la versetul anterior), de urmarea „Din rodul grâului ... lor s-au

⁴⁵¹ În 44,9 (44,10), vedem că veselia vine *din* (ἀπό) abundență.

⁴⁵² Alegerea lui „în vremea” e suportată de versiunea ebraică (unde de altfel lipsește și „untdelemnul”): רבו תבואת ופירות וצבאים.

înmulțit”: înainte de Ἀπό, era un punct. *Biblia* de la Frankfurt începe și ea un verset nou cu Ἀπό, dar îl separă prin virgulă. *Biblia* de la 1688 nu o urmează întru totul, ci separă, corect, prin punct. La fel, Antim (1710) și Damaschin (1725) lasă punct înainte de „Din”⁴⁵³ (această împărțire fiind de altfel moștenită de la *Psaltirile* rotacizante și de la Coresi) – e de altfel, singura formulă în care versetul are un sens de sine stătător⁴⁵⁴. Cu timpul, s-a produs, probabil, un fenomen obiș-

⁴⁵³ Sau „de”, în tradiția de până Ms 4389, care are „den”. „De roada grâului, vinul și untul său să-nmulțiră” – are Dosoftei, la 1680. Inclusiv. Ms 45 și *Biblia* 1688 au „de”.

⁴⁵⁴ În această formulă, compatibil, de altfel, și cu cel Masoretic. „Mulți zic” (nu în sensul de *acuză*, ci de *plângere*): „cine ne va da nouă”. Regele, în numele căruia vorbește Psalmul se bucura când poporul avea pâine: „Dat-ai veselie în inima mea, *căci* din rodul grâului lor ei s-au înmulțit”. *Înmulțirea* nu are conotația adversativă din 143,13, unde pare că abundența materială e a dușmanilor, și că e opusă spiritualității, ci pe cea din Ps. 64,9(10)-14, unde abundența vine de la Dumnezeu. Trebuie spus că sensul e oarecum diluat și de pluralul rugăciunii obișnuite colective de după cină, care nu interpretează Psalmul, ci doar apelează la el: Ἐσημειώθη ἐφ’ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου Κύριε ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν. Ἀπὸ καρποῦ σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐνεπλήσθημεν – *ne-am înmulțit* (Prayer 2006: 12). Ușor diferit de Ceaslovul nostru (1973: 139-40) tradițional, care e mai apropiat de Psalm: *Veselitu-ne-ai pe noi, Doamne, întru făpturile Tale, și întru lucrurile mâinilor Tale ne-am bucurat. Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne. Dat-ai veselie în inima mea din rodul grâului, al vinului și al untdelemnului, al lor ce s-a înmulțit.* Tocmai în astfel de cazuri trebuia aplicat criteriul veridicității patristice, enunțat de coordonatorul proiectului traducerii, Cristian Bădiliță: vechea tradiție monahală panortodoxă atestă tot varianta „rodul”, nu „vremea”. Sensul de comparație (*mai mult decât*) se sprijină pe o idee exprimată și în Ps. 143, dar introduce o antiteză dualist-maniheistă între bucurie și rodul grâului, spre deosebire de Ps. 64, unde vedem că și abundența materială vine tot de la Dumnezeu.

nuit pentru textele liturgice intens recitate: diluarea sensului, prin diversele intonații mecanice. Samuil Micu e primul care schimbă versificația (deși putea găsi chiar în versiunile latine care circulau în secolul XVIII în Ardeal⁴⁵⁵ împărțirea și punctuația corectă) și impune varianta sa, în virtutea prestigiului noii versiuni, care înființa numerotația versetelor. Această versificație, cu cele două propoziții („dat-ai veselie” și „din rodul grâului s-au înmulțit”) unite, va fi preluată succesiv de edițiile biblice Petersburg, Buzău și Sibiu apoi de cea sinodală (1914), unde, după transpunerea în alfabetul latin, a ieșit parcă mai clar în evidență inconsistența noului verset. Soluțiile date în 1957 și 2004 au căutat să reinterpreteze versetul ca atare, fără să observe că punctuația și frazarea nu corespundeau cu cele inițiale.

Se pot spune și destule lucruri pozitive despre această versiune. Ea nu urmărește să fie atât literară, cât fidelă. În 78,1, evident, avem acum *templu*, în loc de *biserică*, iar traducerea e exactă în multe locuri, precum *nenorocire* în 90,6 pentru *întâmplare* (σύμπτωμα), *fie se va împlini juruință*, în 64,1 (64,2, după versificația acestei ediții), în loc *fie se va da rugăciune* (σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχῆ) și găsește o variantă seacă foarte nimerită în 61,9⁴⁵⁶:

⁴⁵⁵ De pildă, Vulgata venețiană din 1710 – care se găsește acum la Biblioteca Facultății de Teologie „Lucian Blaga” din Sibiu.

⁴⁵⁶ Versetul 10, după numerotația acestei ediții (primul verset fiind considerat titlul psalmului, ca la Rahlfs) Un pasaj greu de tradus atât din elină, cât și din ebraică. Nemulțumiți de versiunea de linie din 1914 („mincinoși fiii oamenilor, *în cumpene a face străbătate ei din deșertăciune, împreună*”), revizorii de la 1957 dădeau o altă variantă („... *în balanță, toți împreună sunt deșertăciune*”), încercând să redea formularea ebraică (כָּבֹד בְּנֵי אִישׁ בְּמַאֲזַנִּים לְעֹלוֹת הַמָּה מְהַבֵּל יְהוָה), unde *suflarea, vaporul de aer* e interpretat ca *deșertăciune* (sau *nimic*, la Nicodim). Și traducerea latinească diferă clar aici: *in stateris ut decipiant ipsi de vanitate in id ipsum* – Vulgata/*in stateram si conscendant, super fumum leves sunt omnes* – Nova. Sensul din ebraică e mai filosofic (și s-ar potrivi cu Daniel 5,27),

Ps. 61, 9

Versiunea NEC

LXX

...mincinoși fiii oamenilor, cu cântarele cu care înșală. Ei sunt dintru deșertăciune toți laolaltă.

ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων
ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι αὐτοὶ
ἐκ ματαιότητος ἐπὶ τὸ αὐτό

În 67,14, e tradus textul în sine, dând interpretările doar în nota de subsol (de altfel, informația bogată din note e un plus cărturăresc al acestei ediții), iar în 67,6 (67,7) *singuraticii* nu sunt „înșurați” de traducătoare⁴⁵⁷. În general, nu se fac compromisuri forțate cu versiunile vestice fără măcar o bază textuală rezonabilă.

totuși nu mai avem, ca echivalent al lui ψευδής, pe שקר din 32,17 (v. cap II.6.2.1, dar și IV.6.2, V.7. și VI.4.1), cu nuanța lui de *neputincios*, de *zădărnicie*, ci pe כִּזְבִּי, care acoperă mai degrabă noțiunile de *nesinceritate*, *înșelătorie*, chiar *idolatrie* (v. Ps. 4,2; 77,40; 115,2).

⁴⁵⁷ Vezi II.6.2.2.